

7.3.10 *Elämäkatsomustieto*

Elämäkatsomustieto on oppiaineena perustaltaan monitieteinen kokonaisuus, jonka lähtökohtiin kuuluu niin filosofiaa kuin yhteiskunta- ja kulttuuritieteitäkin. Elämäkatsomustiedon ihmiskäsityksen mukaan ihmiset ymmärretään kulttuuriaan uudistavina ja luovina toimijoina, jotka kokevat ja tuottavat merkityksiä keskinäisessä kanssakäymisessään. Katsomukset, inhimilliset käytännöt ja niitä koskevat merkitykset ovat yksilöiden, yhteisöjen ja kulttuuriperinnön vuorovaikutuksen tulosta. Elämäkatsomustiedossa painotetaan ihmisten järkipäistä kykyä tutkia maailmaansa ja ohjata aktiivisesti omaa elämäänsä.

Elämäkatsomustieto antaa oppilaalle aineksia kasvaa itsenäiseksi, suvaitsevaiseksi, vastuulliseksi ja arvostelukykyiseksi yhteisönsä jäseneksi. Tämä merkitsee oppilaan eettisen ajattelu- ja lukutaidon kehittämistä, vuorovaikutustaitojen harjoittelua, katsomuksellisen- ja kulttuurisen yleissivistyksen laajentamista sekä erityisesti ohjaamista maailman ja itsensä tutkimiseen, pohtimiseen ja jäsentämiseen. Elämäkatsomustiedon tavoitteita ja sisältöjä voidaan opiskella osana monia aihekokonaisuuksista.

Elämäkatsomustietoa opiskelevat ne oppilaat, jotka eivät kuulu kirkkoon tai uskonnollisiin yhdyskuntiin. Elämäkatsomustiedon opetusta järjestetään, jos opetukseen on ilmoittautunut kunnassa vähintään kolme oppilasta. Huoltajia informoidaan asiasta koulunkäynnin alkaessa.

Opetusjärjestelyistä

Ensimmäisen ja kuudennen luokan oppilailla on opetusta 2 vuosiviikkotuntia. Muilla vuosiluokilla opetusta on 1 vuosiviikkotunti. Opetus järjestetään usein yhdysluokkaryhmissä. Opetuksessa voidaan käyttää vuorokurssiperiaatetta. Vaihteleva tuntimäärä eri luokilla rajaa ryhmänä toimimista. Opettaja voi käyttää ensimmäisen luokan oman elämäkatsomustiedon tunnin opiskeltavan asian valmisteluun, perustietojen kartuttamiseen ja opiskelumenetelmien harjoitteluun (esim. keskustelu) ja muun ryhmän kanssa yhteisellä tunnilla syventää opetusta. Vaihtoehtoisesti opettaja voi keskittyä ensimmäisen luokan omalla tunnilla opetussisältöjen taulukossa **A-kirjaimella** merkittyihin teemoihin ja koko ryhmän yhteisillä tunneilla **B-kirjaimella** merkittyihin teemoihin. Kuudennen vuosiluokan ”omalla tunnilla” opiskellaan taulukossa 6A kuvattuja sisältöjä.

Työtavat

Elämäkatsomustiedon opetuksessa on mahdollisuus soveltaa monipuolisesti erilaisia opetus- ja oppimismenetelmiä opettajajohtoisesta tuntityöskentelystä oppilaan yksilöllisiin taipumuksiin ja oppimistyyliin korostaviin työtapoihin.

Työtavoissa on pyrittävä suosimaan sellaisia menetelmiä, jotka edistävät ja kehittävät oppilaan aktiivisuutta. Tiedon vastaanottajan sijasta oppilas nähdään aktiivisena tiedon etsijänä, hankkijana ja muodostajana. Häntä rohkaistaan esittämään tietojaan ja käsityksiään eri muodoissa sekä puolustamaan niitä dialogisesti. Vastuullisen oppilaan ihanteeseen kuuluu myös oppia toimimaan vuorovaikutteisesti ja yhteistoiminnallisesti.

Opetusjärjestelyissä on erityisesti otettava huomioon opetusryhmän usein heterogeeninen rakenne. Toivottavaa on, että elämäkatsomustiedossa huomioidaan jatkuvuus opetusjärjestelyissä.

Arviointi

Elämäkatsomustiedossa arvioidaan sisällöllistä ja elämäkatsomustiedollista tiedon ymmärtämistä ja omaksumista. Olennaista on myös oppilaan kyky tarkastella ja ilmaista katsomuksellisia aiheita erilaiset näkökulmat huomioivasti ja tietoa soveltavasti. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon, että katsomukselliset kysymykset ovat henkilökohtaisia, mutta niiden perustana ovat ajattelun tiedolliset, yleisesti hyväksytyt kriteerit kuten kriittisyys, johdonmukaisuus ja empaattisuus.

Tavoitteet

Vuosiluokilla 1-2 oppilas oppii tiedostamaan olevansa ryhmän jäsen ja toimimaan toisten lasten kanssa rakentavasti, tunnistamaan tunteitaan ja sovittamaan lasten keskinäisiä riitoja, muodostamaan myönteistä kuvaa itsestään oppijana ja ymmärtämään oppimisen merkitystä sekä ymmärtämään itsensä osana luontoa.

Sisällöt

LK	Ihmissuhteet ja moraalinen kasvu	Itsetuntemus ja kulttuuri-identiteetti	Yhteisö ja ihmisoikeudet	Ihminen ja maailma
1–2	A Minä ja muut /toiset <ul style="list-style-type: none"> Miten tutustun toiseen? Miten tulen toimeen toisten lasten kanssa? Minä ja muut Mitä tarkoittavat hienotunteisuus, myötätunto ja toisen asemaan asettautuminen? 	A Kuka minä olen ja mitä osaan? <ul style="list-style-type: none"> Mitä leikin/harrastan? Ihmisten ulkoiset piirteet – miltä näytän? Ihmisten ominaisuuksista ja luonteesta - millainen olen, miten ajattelen? Erilaiset tunteet - milloin olen iloinen, surullinen, pelokas, vihainen, onnellinen jne.? Miten ilmaisen tunteitani? Miten huomioin toisten tunteet? 	A Koulu <ul style="list-style-type: none"> Miksi käyn koulua? Millainen on hyvä luokka/koulu? Käyvätkö kaikki lapset koulua? 	A Minä ja luonto <ul style="list-style-type: none"> Mitä kuuluu luontoon? Mitä voin tehdä luonnossa? Vuodenajat luonnossa Miten voin suojella luontoa? Miten liikun luonnossa? Kauneus luonnossa
1–2	B Hyvä, oikea ja väärä <ul style="list-style-type: none"> Mikä on hyvää/pahaa sadussa, kertomuksessa, elokuvassa jne.? Mikä on hyvää leikissä, perheessä, koulussa, luonnossa jne.? Miten voin erottaa oikean ja väärän? 	B Kasvan ja kehityn <ul style="list-style-type: none"> Mitä kuuluu kehooni ja kuinka se toimii? Miten voin huolehtia terveydestäni? Miten voin kasvaa? Mitä vaiheita kuuluu ihmisen elämään? Vanhuus, sairaus ja kuolema 	B Koti <ul style="list-style-type: none"> Minun perheeni Erlaisia perheitä Mitä perhe ja koti merkitsevät minulle? Perheeni tapoja ja juhlia Siviiliseremoniat – milloin ja miksi niitä vietetään, mitä niissä tapahtuu 	B Elämän synty ja kehitys maapallolla. Mitä on elämä? <ul style="list-style-type: none"> Elämän erilaisia muotoja, elämän arvo Miten elämä maapallolla on syntynyt? Maaplaneetta ja maailmankaikkeus Syntymä, elämä ja kuolema luonnossa

Tavoitteet: Vuosiluokilla 3–4 oppilas oppii ymmärtämään ystävyyden ja yhdessä olemisen merkitystä, ymmärtämään ja hyväksymään ihmisten erilaisuutta, toimimaan oikeudenmukaisen maailman puolesta ja toimimaan elinympäristönsä suojelemiseksi.

Sisällöt

LK	Ihmissuhteet ja moraalinen kasvu	Itsetuntemus ja kulttuuri-identiteetti	Yhteisö ja ihmisoikeudet	Ihminen ja maailma
3–4	Ystävyys <ul style="list-style-type: none"> • Kuka on ystäväni? • Mitä kuuluu ystävyyteen? • Erilaisia ystävyys-suhteita • Mikä on ystävyyden merkitys elämässäni? • Ystävyys ja rakkaus 	Erilaisuus ja suvaitsevaisuus <ul style="list-style-type: none"> • Ihmisiä erottavia seikkoja • Ihmisiä yhdistäviä seikkoja • Miten suhtaudun erilaisuuteen? • Mitä on suvaitsevaisuus? 	Yhdessä eläminen <ul style="list-style-type: none"> • Mitä teemme yhdessä, miksi? • Erilaiset säännöt ja niiden tarkoitus • Mitä ovat sopimus, sääntö, lupaus, luottamus, rehellisyys ja totuus? 	Minä ja maailma <ul style="list-style-type: none"> • Mitä maailma merkitsee minulle ja mitä siihen kuuluu? • Mitä on todellisuus? • Mitä on ihminen? • Mikä on minulle tärkeää maailmassa? • Mitä on tiede ja mitä on taide?
3–4	Oikeudenmukaisuus ja reiluus <ul style="list-style-type: none"> • Oikea/väärä teko? Mitä on reiluus? • Oikeudenmukaisuus jokapäiväisessä elämässäni • Oikeudenmukaisuuden toteutuminen maailmassa • Rikkaus ja köyhyys maailmassa 	Erilaisia elämäntapoja <ul style="list-style-type: none"> • Lasten elämää eri maissa • Erilaisia elämäntapoja ja kulttuureja. • Elämäntapojen kohtaaminen/monikulttuurisuus 	Lasten oikeudet <ul style="list-style-type: none"> • Oikeus ja laki • Oikeus ja velvollisuus • Lasten oikeudet ja niiden toteutuminen Suomessa ja muualla 	Maailman tulevaisuus <ul style="list-style-type: none"> • Mitä on aika ja mitä se merkitsee minulle? • Mikä maailmaa uhkaa? • Mihin voin vaikuttaa/mihin en voi vaikuttaa? • Voinko vaikuttaa elinympäristöni tulevaisuuteen? Miten?

Tavoitteet: 5.–6.lk oppilas oppii suvaitsevaisuutta ja arvostamaan erilaisuutta; valitsemaan ja perustelemaan hyvän elämän valintoja; ymmärtämään kulttuuriset juurensa; käyttämään oppimiaan kulttuuriin ja elämäntutkimukseen liittyviä käsitteitä ja kykenee hankkimaan tietoja erilaisista katsomuksista.

Sisällöt

LK	Ihmissuhteet ja moraalinen kasvu	Itsetuntemus ja kulttuuri-identiteetti	Yhteisö ja ihmisoikeudet	Ihminen ja maailma
5	<p>Ajattelun vapaus</p> <ul style="list-style-type: none"> Mitä on keskustelu: mielipide ja sen perustelu, olla samaa/eri mieltä, milloin voi muuttaa mieltänsä, toisen mielipiteen kunnioittaminen Miksi kaikki eivät ajattele samalla tavalla? Vapaus, uskonnonvapaus, vakaumus, suvaitsevaisuus, rasismi ja sorto. Välineitä ajatteluun. 	<p>Kulttuuri</p> <ul style="list-style-type: none"> Kulttuurin käsite Suomalainen kulttuuri Suomalaiset kulttuurivähemmistöt Maailman kulttuuriperintö 	<p>Tasa-arvo ja rauha</p> <ul style="list-style-type: none"> Mitä on tasa-arvo ja toteutuuko se? Mitä on demokratia? Väkivallan syyt, muodot ja seuraukset Rauhan uhkatekijät tämän päivän maailmassa Miten voin edistää rauhaa? 	<p>Kestävä kehitys</p> <ul style="list-style-type: none"> Kestävän kehityksen periaate Minä ja kestävä kehitys Erilaisia ympäristöjärjestöjä
6A	<p>Hyvä elämä. Miten voin vaikuttaa omaan elämään?</p> <ul style="list-style-type: none"> Arvon ja normin käsitteet, ihanteet, hyveet Mitä arvoja/ihanteita/hyveitä haluan toteuttaa elämässäni? Vastuu ja vapaus elämässäni Millainen ihminen haluan olla? Mitä onnellisuus on? 	<p>Elämäntutkimus</p> <ul style="list-style-type: none"> Uskomus/luulo/tieto/ymmärrys Maailmankuva, maailmankatsomus ja elämäntutkimus Erilaisia maailmankatsomuksia (erityisesti tieteellinen, teistinen, ateistinen, agnostinen, skeptinen) Identiteetti ja sen muuttuminen 	<p>Eettinen ongelma</p> <ul style="list-style-type: none"> Oman elämäni eettisiä ongelmia ja niiden ratkaisuja Moraaliarvostelma Moraalidilemma Miten voin arvioida teon moraalista oikeutusta? (teon tarkoitus, seuraus jne.) 	<p>Kulttuuri ja luonto</p> <ul style="list-style-type: none"> Ihminen ja luonto Kulttuurinen elinympäristö Kulttuurin ja luonnon vuorovaikutus Luonnon asema erilaisissa kulttuureissa
6 B Katso- musten maailma	<p>Katsomuksen kehittyminen</p> <ul style="list-style-type: none"> Katsomuksellinen suvaitsevaisuus Usko ja järki Pohdintaa tieteestä ja uskosta Humanismi omakohtaisena valintana ja ajattelutapana 	<p>Uskonnot ja uskonnottomuus</p> <ul style="list-style-type: none"> Kalevalainen uskonto Saamelaiset ja shamanismi Kristinusko Suomessa Maailman uskontoja ja katsomuksia mm. lähialueen uskonnollisia ja uskonottomia katsomuksia 	<p>Mitä katsomuksen, vakaumuksen, uskonnon jne. vapaus tarkoittavat?</p> <ul style="list-style-type: none"> Vapauden perustelut Kansainvälisiä ja eurooppalaisia katsomuksen vapauden kysymyksiä esim. ihmisoikeuden julistus, valistusajattelu 	<p>Luonnollinen ja yliluonnollinen</p> <ul style="list-style-type: none"> Tarkastelutapoja luontoon Ilmiöitä ja selityksiä Yliluonnollisuus, pyhyys, tabut, saastaisuus Myytit ja riitit

			• Uskonnonvapauden historiaa	

Tavoitteet: 7.luokan oppilas oppii suvaitsevaisuutta ja ymmärtämään erilaisia katsomuksia; laajentamaan kulttuurista yleissivistystään; oman kulttuurinsa tärkeinä pidettyjä arvoja ja niiden taustoja; tuntemaan erilaisten kulttuurien ominaispiirteitä, niiden taustoja, arvoja ja elämäntapoja; kehittämään omaa eettistä ja moraalista ajattelua.

Sisällöt

LUO KKA/ kurssi	Ihmissuhteet ja moraalinen kasvu	Itsetuntemus ja kulttuuri- identiteetti	Yhteisö ja ihmisoikeudet	Ihminen ja maailma
7 Kulttuuri	Suvaitsevaisuus <ul style="list-style-type: none"> • Kulttuurierot • Suvaitsevaisuuden käsite • Suvaitsevaisuus rauhan tukijalkana • Oma kasvu suvaitsevaisuuteen 	Suomalaisen kulttuurin kehitys <ul style="list-style-type: none"> • Kalevalaisesta kulttuurista nykypäivään • Suomalainen korkeakulttuuri • Suomalainen työväen kulttuuri • Suomalainen nykykulttuuri • Suomalainen uskonnon tapakulttuuri 	Kulttuuri ja yhteisö <ul style="list-style-type: none"> • Yhteisön ja kulttuurin suhde • Vähemmistön käsite • Erilaisia vähemmistöjä, esim. lähialueen vähemmistöjä 	Käsityksiä ihmisen ja luonnon suhteesta <ul style="list-style-type: none"> • Humanistinen, utilistinen, mystinen ja naturalistinen • Millaisessa maailmassa haluaisin elää? •
7 Etiikka ja hyvä elämä	Nuoren moraalinen kasvu <ul style="list-style-type: none"> • Moraalidilemma • Nuorten elämän moraalisia ongelmia ja kysymyksiä • Hyvän elämän arvovalintoja 	Monikulttuurisuus eettisenä ongelmana <ul style="list-style-type: none"> • Kulttuurien moninaisuus esim. tutustuminen eri kulttuuriperinteisiin • Länsimainen monikulttuurisuus • Monikulttuurisuus: rikkaus vai ongelma? • Relativismi • Suvaitsevaisuuden eettinen perusta 	Ihmisoikeusetiikka <ul style="list-style-type: none"> • Ihmisen arvokkuus moraalin perustana • YK:n julkilausumat • Ihmisoikeuksien lajeja • Humanistimanifestit • Oikeudet ja velvollisuudet 	Ympäristöetiikka <ul style="list-style-type: none"> • Ihmiskeskeisyys ja luontokeskeisyys • Eläinten oikeudet • Yhteisön ja yksilön vastuu

Tavoitteet: 8. luokan oppilas oppii laajentamaan yhteiskunnallista tietoisuuttaan ja yleissivistystään; näkemään erilaisia eettisiä ulottuvuuksiaan omassa elämässään, ympäristössä ja luonnossa, perustelemaan näkemyksiään, toimimaan aktiivisena ja kriittisenä kansalaisena.

Sisällöt

8 Kansalaisuus ja hyvä yhteiskunta	Toimiminen kansalaisena <ul style="list-style-type: none"> • Kansalaisaktivismi • Mikä on kansalaistottelemattomuutta? • Välinpitämättömyys ja passiivisuus 	Politiikka <ul style="list-style-type: none"> • Politiikka yhteisten asioiden hoitamisena • Poliittisia katsomuksia (liberalismi, sosialismi jne.) • Nykyisiä poliittisia katsomuksia • Nuorten toiminta 	Demokratia <ul style="list-style-type: none"> • Antiikin demokratia • Demokratian käsite ja nykydemokratian piirteitä • Vapaus: positiivinen ja negatiivinen vapaus 	Kestävä kehitys <ul style="list-style-type: none"> • Kestävän kehityksen määritelmä • Luonnonvarojen uudistuminen ja tasapaino • UNESCO:n luontokohteet • Kansalaisjärjestöjen toimintaa
---------------------------------------	---	---	---	---

Tavoitteet: 9. luokan oppilas oppii kunnioittamaan ja ymmärtämään luonnon ja erilaisten elämänmuotojen tärkeyden, tiedostamaan mahdollisuuksia vaikuttaa erilaisten elämänmuotojen suojelemiseksi, erottamaan oikeaa ja väärää toimintaa eri tilanteissa, ymmärtämään globaalin etiikan tärkeyden, kehittämään eettistä ja moraalista ajatteluaan sekä kasvamaan vastuullisuuteen.

Sisällöt

9 Tulevaisuus	Miten voin toimia tulevaisuuden hyväksi? <ul style="list-style-type: none"> • Kansallinen ja globaalinen näkökulma • Hyvän kansalaisen tuntomerkit • Keinot ja mahdollisuudet toimia 	Minun tulevaisuuteni, haaveet <ul style="list-style-type: none"> • Tulevaisuuden suunnittelu • Eri ikäkausien kysymyksiä • Vertailu oman ja maailman tulevaisuuden välillä 	Tulevaisuuden yhteiskunta <ul style="list-style-type: none"> • Tulevaisuutta koskeva yhteiskunnallinen päätöksenteko • Uhkat ja mahdollisuudet • Utopia ja dystopia • Suomi 2017 ja muut skenaariot 	Luonnon tulevaisuus <ul style="list-style-type: none"> • Luonnonsuojelu • luonnonsuojelujärjestöjä • Tulevaisuuskuvia
------------------	--	--	--	---